

ZE ZE! AL PAPA
OVER HET AANLEREN VAN KLANKGEBAREN

Ze was tweeënhalftoen ze haar eerste woordjes zei: 'die' en 'papa'! Alles wat je kon eten was *die* en iedereen was *papa*, ook ik. Wat waren we trots op onze kleine meid die met haar te dikke tongtje toch maar mooi begon te praten.

Al tweeënhalft jaar duwde ik zacht en geduldig het tongpuntje terug in haar mond en dan sloot ik voorzichtig haar lippen. Onder leiding van een logopedist deden we spelenderwijs allerlei oefeningen voor de mondmotoriek: slagroom van de garde likken, kruimeltjes van de broodplank blazen, tuitjes maken tegen de spiegel, alle beren kusjes geven, grommen en schateren, slikken en spugen. Je kon het zo gek niet bedenken of wij deden het. En nu kon ze dus *papa* zeggen!

In die periode deed ik mijn onderzoek naar leesmogelijkheden voor leerlingen vso-zml. Een docent van het Seminarium voor Orthopedagogiek wees mij op het Curriculum Schoolrijpheid (Dumont, 1979), waarin het gebarenalfabet van Borel-Maisonny stond. Deze gebaren zouden ondersteunend kunnen werken bij het aanleren van de letters. Inmiddels had ik de *aa*, de *p* en de *oo* al aangeleerd. Nu was ik toe aan de *m*.

Ik was, terwijl Karlientje naast me zat te spelen, mijn les aan het voorbereiden en las op pagina 148 de instructie: De *m* wordt gevormd door het kind met drie vingers de driepoot van de *m* te laten maken... 'Oeps', dacht ik, of nee, waarschijnlijk dacht ik 'tjeetje mina', want in die jaren was oeps nog geen gebruikelijke uitdrukking: Tjeetje mina, mijn leerlingen kunnen niet tot drie tellen, wat nu?

Ik keek eens naar mijn open hand en vouwde mijn pink naar binnen. Daarna mijn duim. Nu hield ik drie vingers over zonder dat ik hoefde te tellen. Ja, zo zou ik het doen. Ik legde mijn hand op mijn lippen en zei: *m*.

Karlien keek mij aan. Wat deed mama nu weer voor spelletje? Dat van die pink en die duim zei haar niets, maar ze legde haar volle handje op haar gesloten lippen en zei: *mmmm*. Ik lachte haar toe en in een opwelling legde ik nogmaals mijn vingers op mijn mond. Nu zei ik: *mmmmamma*. En ja, u raadt het al: Karlien legde haar handje op haar gesloten mond en zei voor de eerste keer in haar leven: *mama*.

Ik legde mijn hand weer op mijn eigen mond en probeerde nu *zelf papa* te zeggen. Hoe ik mijn best ook deed, het lukte niet. Aha, dacht ik, dit is dus de kracht van Borel-Maisonny. Het gebaar leidt als vanzelf evengoed naar de klank als naar de letter! Het gebaar is daarbij de derde component die de klank met de letter verbindt.

Suzanne Borel-Maisonny (1900-1995) heeft haar klankgebaren ontwikkeld als middel om vanuit de sensomotoriek de letter-klankassociaties te ondersteunen. Uit de inleiding die Borel-Maisonny op haar eigen methode schreef citeer ik: 'Een beginregel, waar niet van afgeweken mag worden is: Voor men een kind leert lezen, moet men zich ervan verzekeren, dat zijn uitspraak juist is. Iedere articulatiefout moet eerst gecorrigeerd worden' (Dumont, pagina 49).

Karliën leerde me dat we nog een stap verder kunnen gaan. Namelijk het voorkomen dat er articulatiefouten ontstaan. Dat kan door al in een zeer vroeg stadium de gebaren in te zetten als middel om de klanken uit te leren spreken.

Remediërend werkt het echter ook. Wim, 15 jaar en zeer traag lerend, kon de *k* niet zeggen. Hij zei *tip* als hij *kip* bedoelde. Het was moeilijk om niet in de lach te schieten als hij een *tan met toffie* bracht. Door het klankgebaar leerde hij de *k* juist te articuleren en dankzij het lezen kon hij voortaan ook het verschil zien tussen *tan* en *kan*. De vraag die zich nu aandient is: Hoe zit dat toch met die wisselwerking tussen leren spreken en lezen?



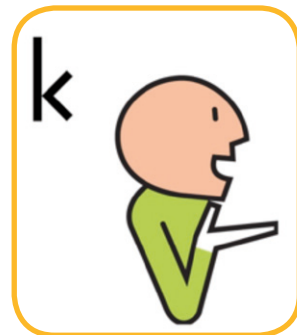
De *m* wordt gevormd door het kind met drie vingers nl. duim, wijs- en middelvinger, de drieponst van de *m* te leren maken.
De drieponst wordt tegen de mond gehouden zoals de uitspraak aangereikt. Ondersteun en pers het kind de lippen op elkaar en laat de vingers van de *m* luisteren. Op deze manier wordt het kind bewust op de vorm als de klank van de *m* terecht gebracht.
Oplet. Je kunt de trilling van het stemorgaan voelen.
Zeg nooit 'em'.

Curriculum Schoolrijpheid I, pag. 148

GERAADPLEEGDE LITERAATUUR

Borel-Maisonny, S. (1960). *Langage oral et écrit I en II*. Neuchâtel: Delachaux et Niestlé.

Dumont, dr. J.J. en Kok, dr. J.F.W. (1979). *Curriculum Schoolrijpheid I*. Den Bosch: Malmberg.



REACTIES? MAIL VIA LEES-V-AARDIG@AGIEL-ORTHOPEDAGOGIEK.NL